

ٲرانسٲورت او ٲولونه

ٲي

Ketabton.com

كال : 1399

ليكونكي : نامزد ٲوهنيار عثمان غني زابلي

ٲوهنتون: زابل ميرويس خان نيكة د لوړو زده كړو مؤسسه

ٲوهنځي : اقتصاد

سريزه

انسان په ځمکه کې د الله ج له طرفه يو اشرف المخلوق او د الله ج له لوري خليفه دي ، انسان ته درناوي د انسانيت له اصولو څخه بولو ، خو دا اصول بيا د اسلام په مبارک دين کې تر ټولو غوره تشرېح سوي دي ، انسان بايد د ژوند چارې په ډيره کاميابۍ سره سرته ورسوي ، يو مسلمان بايد په نړي کې د الله ج د فرمانبرداري درلودلو په وياړ بايد د نړي يو پرمختللي انسان وي ، که چيرته ټولنه وي نو يوه پرمختللي ټولنه بايد وياد سي ، اقتصاد دانسان په ژ، ند کې يوه مهمه موضوع ده چې بايد اقتصادي فعاليتونه ترسره سي ، نو انسانان په پاشلي ډول په نړي کې شتون لري ، چې د خپل ضرورياتو درفع کولو لپاره توکو ته ضرورت لري ، د توکو د يوځای څخه بل ځای ته رسولو لپاره ترانسپورت ته ضرورت لري ، او ترانسپورت د اقتصاد په مخته وړلو کې مهم لړول لري ، په دې کتاب کې پر دې خبرې کوو ، چې ترانسپورت په اقتصاد کې څومره مهم دي او همدارنگه دا به هم بيان کړو چې ترانسپورت په کومو طريقو سرته رسيري ، کومه ترانسپورتي وسيله د کوم کار سرته رسولو لپاره غوره ده ؟

په درنښت
عثمان غني زابلي
۱-۴-۱۳۹۹

لومړۍ فصل

د حمل و نقل وسایل:

په پخوا وختونو کې د اموالو په انتقال کې زیات مشکلات موجود و. سوداګرو به په اوبانو او اسونو او نورو حیواناتو باندې اجناس او اموال د یو ځای څخه بل ځای ته انتقالول. د بحري کښتو او بادباني کښتو څخه هم استفاده کوله. چې اکثره وخت به د باد لپاره انتظار وو. د حمل او نقل دغه وسایل نه یوازې دا چې ډیر ورو وو، بلکه غیری محفوظ هم وو. نو په همدې وجه اموال د یو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره نسوای منتقل کیدلي. نو همدا وجه وه چې د نړۍ هیوادونو به یو د بل سره د قحطی او مصیبت په وخت کې هېڅ مرسته او کومک نسي. کولای. مګر د سائنس او تکنالوژي په پرمختګ سره نه یوازې د اجناسو په تولید کې زیاتوالی راغلي، بلکې د تللو راتللو او حمل او نقل نوي نوي وسایل رامنځ ته شول. چې د حمل او نقل په ساحه کې لوي بدلون رامنځ ته سو. په اول وختونو کې به د څو سو میلو لپاره به په ورځو ورځو مزل کیږدلو. مګر اوس د حمل او نقل دومره ګړندی وسيلي ایجاد شوي چې هم هغه فاصلي په ډیر کم وخت (څو ساعتو) کې طي کوي. چې همدغه د حمل او نقل وسیلو ټوله نړۍ د یو کلي په شکل سره وصل کړي. د حمل او نقل نوي وسایلو په وجه انسان ددې قابل سو. چې د حمل او نقل په مخکې ټول خنډونه له منځه یوسي. اوس د تولید کوونکو او مصرف کوونکو تر منځ فاصله له منځه تللي کوم اجناس چې دنړي په هر هیواد کې تولیدیږي هغه سیمو ته چې ضرورت ورته وي په اسانۍ سره لیږدول کیږي. د همدې لپاره موجوده دور کې د حمل او نقل وسایل د یو هیواد په صنعت، تجارت، او اقتصادي انکشاف او پرمختګ کې مهم رول اجرا کوي.

د غوره ترانسپورت ځانګړتیاوي:

غوره ترانسپورت لاندې ځانګړتیاوي لري

- ۱- محفوظ: د حمل او نقل د وسایلو یوه ځانګړتیا دا ده چې اجناس او اموال د یو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ او چټکۍ سره رسول کیږي.
- ۲- مسترَح: د حمل او نقل وسایلو دوهمه ځانګړتیه دا ده چې انسانان په ارام او مسترَح ډول سره د یو ځای څخه بل ځای ته سفر کولای شي او په ستونزو کې کموالی راغلی.
- ۳- سرعت: د حمل او نقل وسایل نه یوازې دا چې محفوظ وي بلکې تیز رفتار (با سرعت) باید هم وي په موجوده وخت کې زیات اهمیت لري نو ددې لپاره ضروري ده چې د اموالو

او اجناسو د انتقال په تيزۍ او سرعت سره صورت ونيسي. چي دا د تجارت پراختيا لپاره ضروري دي.

۴- ارزان: د حمل او نقل وسايلو يو خاصيت دا دي چي بايد ډير ارزان وي چي مستهلكينو ته توليد شوي اموال او اجناس په كم قيمت سره ورسيري چي مستهلكينو ته د اجناسو په بيه كې يوه بله ځانگړنه بلل كيږي.

۵- هر وخت جاري وي: ښه حمل او نقل هغه دي چي هر وخت جاري وي او په هغه كې خنډونه نه وي، تر څو كارو بار پرمختگ وكړي. چي ددي ځانگړتياوو څخه موخه متواتر او دوقفي څخه پرته حركت دي چي په نني عصر كې په زياته پيمانه تر سترگو كيږي.

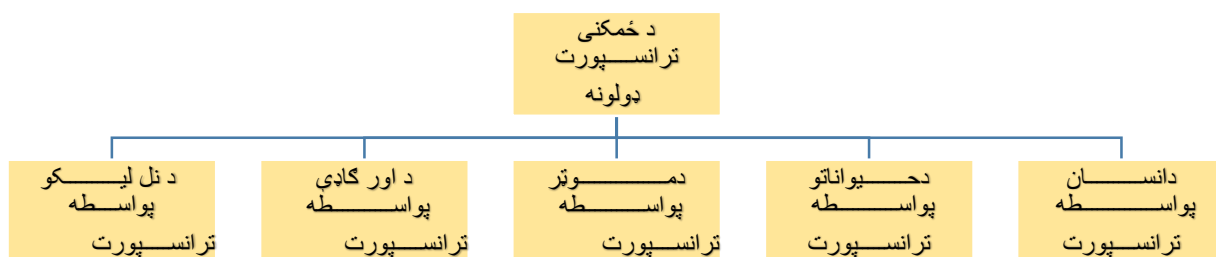
د ترانسپورت ډولونه:

(الف): د وچۍ ترانسپورت

(ب): د اوبو (بحري) ترانسپورت

(ج): هوايي (فضايي) ترانسپورت

لمړي: د ځمکنی ترانسپورت ډولونه :

پورتني شکل د ځمکنۍ ترانسپورت هغه ډولونه دي چي د نړۍ په هيوادونو کې په زياته کچه تر سترگو کيږي . او په ورځني ژوندانه کې انسانان د هغو څخه گټې اخلي . دغه ترانسپورت چه پورته ذکر شوي دي د انسانانو او توليدي اموالو په حمل او نقل کې پکار وړل کيږي . کيداي شي په ځينو وروسته پاتي هيوادونو کې د ځمکنۍ ترانسپورت ټول ډولونه موجود نه وي . لکه زموږ په گران هيواد افغانستان کې چې د اور گاډي ترانسپورت او نل ليکو پواسطه ترانسپورت شتون نه لري . مگر د نړۍ په پرمختللو هيوادونو کې دغه ترانسپورت ټول ډولونه تر سترگو کيږي او په ورځني ژوندانه کې ترې گټه اخستل کيږي .

((الف)) - انسان

هغه اشخاص چي اموال او اجناس د يو ځای څخه بل ځای ته انتقال وي هغه ته جوالی (قلي) وايي . په ابتدا کې جوالی د اجناسو او اموالو په انتقال کې بنيادي اهميت درلود . نن ورځ هم په نړۍ کې داسي هيوادونه شته چي د باربرداري کار جوالی کوي مثلاً په چين او جاپان کې ځيني داسي ځنگلونه شته چي د باربرداري يوازځيني ذريعه جوالی دی .

په ښارونو کې چيرته چي د حمل او نقل بي شماره وسائل موجود دي . مگر بيا هم په اورگاډي کې د اموالو او اجناسو د بارولو او ښکته کولو لپاره د انسانانو څخه کار اخستل کيږي . که چيري اموال او اجناس لږ وي او نږدې ځای ته انتقالول وي نو دهغه لپاره جوالی بهترينه وسيله ده ځکه چي په دې طريقه کې نه يوازي دا چي اموال زر رسيږي بلکه مصرف پري هم کم راځي جوالی چي کوم اموال انتقال وي هغه د وزن له مخي هم دومره کم نه وي . په افغانستان کې يو عام مزدور تقريباً د (۱۰۰) کلو گرامو څخه تر (۱۵۰) کلو گرامه پوري وزن په اسانۍ سره پورته کولي سي .

کله چي سامان د جوالی پواسطه انتقالیږي نو هغه ته يو کتاب ورکول کيږي چي په هغه کې

لاندې څيړنې لیک شوي وي

۱- تاريخ

۲- د سامان تفصيل

۳- د وصول کونکي نوم

۴- د مزدور (جوالی) نوم

کله چي اموال مربوطه کس ته ورسوي نو هغه په دې کتاب کې امضاء کوي . او بايد هير نکړو چي انسانان د حمل او نقل د ذريعي په ډول د انسانانو د پيدايښت سره جوخت رامنځته شوي . چي لا حيوانات د انسانانو پواسطه اهلي شوي نه و . او يا په هغه

وختونو کې چې ترانسپورتي لاري نه وي موجودي او ترانسپورتي نور وسائل موجود نه وو. رامنځته شوي پخپله انسانان د حمل او نقل ډيره بڼه وسيله گڼل كېده.

گټې

د انسان پواسطه د اموالو انتقال لاندې گټې لري .

۱- ددې قسم ترانسپورت لپاره هېڅ قسم لاړو جوړولو ضرورت نشته .

۲- په هغه سيمو کې چې هلته د حمل او نقل بله وسيله نه وي ، نو هلته دا وسيله په اسانۍ سره کار کولې شي مثلاً په گڼ ځنگلو او غرنیو سيمو کې .

۳- په نږدې سيمو کې د لږو اموالو د انتقال لپاره دا بهترينه وسيله ده

۴- دا ډول ترانسپورت د ځنې کورنیو د درآمد وسيله ده چې کورنۍ خپلې اړتیاوې له همدغه لاري پوره کوي .

نیمګر تیاوي

د انسان پواسطه د حمل او نقل په استعمال کې لاندې ستونزې لري

۱- د انساني ترانسپورت په واسطه د اموالو انتقال ډیر بډی او سست وي او ډیر زیات وخت په بر کې نیسي

۲- څرنګه چې انسان نشي- کولی چې زیات وزن لرونکي اجناس او اموال پورته کړي او د یو ځای څخه یې بل ځای ته انتقال کړي .

۳- ټول انسانان د دې کار لپاره جوګه ندي او کیدای شي د دغه عملي په تر سره کولو کې جسماني ناوړین رامنځ ته کړي .

((ب))- د حیواناتو په واسطه ترانسپورت :

د نړۍ په مختلفو هیوادونو کې د اموالو او اجناسو د انتقال لپاره د حیواناتو څخه هم کار اخستل کېږي په حمل او نقل کې د حیواناتو څخه په لاندې دوه طریقو استفاده کیږي

۱- په لمړۍ طریقه کې اموال او اجناس د حیواناتو په ملا باندي مستقیماً بارېږي او بیا مطلوب ځای ته رسول کیږي او په مختلفو وسایلو لکه پړي ، پاران او نورو شیانو تړل کیږي

۲- په دوهمه طریقه کې گاډۍ په حیواناتو پسې تړل کیږي او بیا اجناس او اموال په گاډۍ کې بارېږي . او په دې ډول تر څو سوو کلو ګرامه وزن انتقالولی شي . او څو کیلو مترو پوري دغه انتقالات صورت مومي .

۳- د بار وړلو په دې طريقه کې هم د هيڅ قسم لارو جوړولو ته ضرورت نشته او يا سرک جوړولو ته اړتياوي نه ليدل کيږي يوازي د پول نه شتون ځني وخت خنډونه رامنځ ته کوي .

۴- په غرنیو سيمو کې دا د انتقال ډيره بهترينه وسيله ده .ليکن په دې کې نيمگړتيا داده چي اموال په لږ مقدار کې انتقالیږي . او وخت هم پکې زيات مصرفیږي .

نيمگړتياوې

- ۱- په لوړه پيمانه يا د ضرورت ډير شيان په حيواناتو باندې نه شي انتقاليدای .
- ۲- ډيرې ليرې مصافي د حيواناتو پواسطه په لنډ وخت کې نه تر سره کيږي
- ۳- اموال په ټاکلي وخت نه رسيږي .
- ۴- ليري منطقو او ځايونو ته د انتقال په وخت کې د اموالو د خرابيدو ويره شته .
- ۵- حيوانات يوه اندازه خوراکي توکو ته اړتيا لري .

((ج))- د موټر په واسطه ترانسپورت

دغه قسم ترانسپورت د مسافرو په ليردونه کې همدارنگه په لنډو او ميانه فاصلو کې د مالونو په انتقال کې په کار وړل کيږي ددغه ترانسپورت د پرمختگ او ترقي راز دماشينونو صنعت او د نفتو را ايستل گڼل کيږي په (۱۹۸۴م) کال کې په سرمايه داري نړۍ کې (۳۰۰) ميلونه گړندي (تيزرفتاره) موټر او ۹۰ ميلونه بار وړنکي موټر موجود وو چي زيات شمير ددغو موټرونو څخه په پرمختللو سرمايه دارو ملکونو کې موجوديت درلوده .

مخ پر ودې ملکونو کې موټري ترانسپورت نسبت پرمختللو ملکونو ته يو په لسمه کم وو په پر مختللو ملکونو کې د موټرونو تعداد نسبت اشخاصو ته زيات دی چي هلته هر دوه نفرو څخه تر پنځو نفرو پورې يو موټر رسيږي

امامخ پرودي هيوادونو کې يو موټر د سلو څخه تر (۱۱۰۰) پوري نفرو پوري رسيږي مثلاً په هندستان کې هر (۷۶۰) کسانو ته يو موټر رسيږي .د شمال په لويه وچه کې د نورو ټولو هيوادونو څخه د امريکا متحده ايالات او کاناډا يوه نمونه داتمو بيلابيليزيشن (دماشينونو خاوندان) شميرل کيده .د امريکا په متحده ايالات کې زيات شمير گړندي موټر چي (۱۱۸) ميلونه ته رسيږي . او باروړونکي موټرونه په کې (۲۳) ميلونه موجود وو او په جاپان کې دغه شميره دگړندي موټرونو (۲۳) ميلونه او باروړونکو موټرونو په کې (۱۳) ميلونو ته رسيږي .چي د موټرونو د درلودو له مخي دوهم نمبر هيواد شميرل کيږي .

د لويديځي اروپا د هيوادونو څخه فرانسه ، فدرالي المان ، ايتاليا او انگلستان د ډيرو موټرونو درلودونکي دي . همدارنگه ځيني انکشافی هيوادونه (د ترقي په لورگام ايښودونکي

هيوادونه) هم يو زيات تعداد موټر لري د مثال په ډول کويټ چي دنوي ترقۍ په لوريو هيواد شميرل کيږي چي هر پنځو کسانو ته يو گړندی موټر رسيري ليکن ډير تعداد ددغو موټرونو خاوندان د نفتو سرمايه داران دي . دترانسپورتي موټرونو پرمختگ دموټرو زيات توليد د سرکونو د جوړيدلو او د موټر و خدماتي سيستم (تيلو ټانکونو او د موټرو د جوړيدلو ورکشاپونو) سره نه شيليدونکي پيوند لري .

د سرکونو عمومي اوږدوالی په (۱۹۸۰م) کال کې (۱۹) ميلونه کيلو ميټرو ته رسیده . په داسي حال کې چي د هغه اندازي دريمه برخه په شمالي امريکا او څلورمه برخه په غربي اروپا کې موجود دي د سرکونو اوږدوالی په جنوبي امريکا کې تقريبا څلور برابره د شمالي امريکا څخه کم دي او په افريقا کې تقريبا څلور برابره د لوديځي اروپا څخه کم دي .

په دغه اندازه کې د لويو وچو تر منځ لاري ډير زيات رول لوبوي . چي د هغه څخه يوه لويه لاره د بحراطللس څخه تر بحر الکاهل پوري او بله لويه لار د لاتيني امريکا د صحرا څخه تيريږي او افريقا ته رسيري چي ډير زيات شهرت يي موندلي دی . د موټرو يوه لويه لاره چي د اروپا په لويه وچه کې چي شمال د جنوب سره وصلوي او هم بالتيک سواحل د جنوبي اروپا سره يو ځای کوي د جوړيدو په درشل کې ده يوه نوي لاره چي (۶۴۰۰۰) کيلو ميټره اوږدوالی لري او د اسييا پنځلس هيوادونه سره يو ځای کوي د جوړيدو پلان يي طرحه شوي دی .

په ډيرو زياتو پرمختللو هيوادونو کې موټري ترانسپورت د مالونو د حمل او نقل له مخي ډير اهميت لري د امريکا په متحده ايالاتو او جمهوري فدرالي المان کې (۱/۵) څخه تر (۱/۴) حصي- پوري او په انگلستان کې (۴/۵) حصي- په اندازه د مالونو د ليږدوني کار ددغه ترانسپورت په واسطه تر سره کيږي . د موټرونو د تعداد محاسبه د في کيلو ميټر په حساب سره د سرکونو د شبکي په اندازه زياتيري په انگلستان کې په دي وروستيو شل کلونو کې د موټروتعداد يو په دوه شو اوس په هر يو کيلو متر کې تقريبا (۶۰) موټرو ته رسيري . د موټرو د ترانسپورت رول د هغه شيانو په ليږدونه کې چي واره وي او يا هغه محصولات چي ژر خرابيږي او خپل خاصيت د لاسه ورکوي ډير زيات دي د امريکا په متحده ايالاتو کې (۴/۵) برخي تازه ياد يخچال (۹/۱۰) برخي شير يخ (۳/۴) برخي راډيو گاني ، تلويزونونه ، د عکاسي کمري او (۴/۵) برخه گنډل شوي جامي او قاليني د موټري ترانسپورت پواسطه انتقالوي او همدارنگه په انگلستان کې (۹/۱۰) برخي د مسافرينو د مالونو انتقال د موټري ترانسپورت پواسطه صورت نيسي . په پرمختللو هيوادونو کې د شخصي- موټرونو د تعداد په کچه کې زياتيدنه ددغه هيوادونو په لويو ښارونو کې د ښار د هوا د ککړيدو ، د ډيرو اوازونو او د پارکونو په زياتيدو سره په دغه هيوادونو کې زياتو مشکلاتو د رامنځته کيدو سبب وگرځيد دغي وضعي په هغه هيوادونو کې چي زيات موټر لري لکه امريکا متحده ايالات ، کاناډا ، لوکزامبورک او جمهوري فدرالي المان باندي ډيره بده اغيزه وکړه . چي په نتيجه کې

یوه نوي پروسه د موټر جوړولو شروع او داسي موټرونه يي جوړ کړل چي انجن يي وړوکی ، بي لوگي او بي اوازه وو . ددي سره جوخت برقي موټرو سره هم دلچسپي زیاته شوه . لیکن د برقي موټرو تعداد دومره خاص د پام وړ نه وو ځکه چي په ټوله نړۍ کي صرف (۵۰۰۰۰) برقي موټرونه موجود وو . دموټر ترانسپورت چي د ترانسپورت یو ډول دی د انسانانو په انتقال او همدارنگه د زراعتي تولیداتو په انتقال او د تصدیود اموالو په انتقال کي ډیر اهم رول لري .

هغه هیوادونه چي بحري ترانسپورت یا اور گاډي ترانسپورت نه لري نو موټري ترانسپورت مارکیتونو ته په داخل او خارج کي یوازني وسیله گڼل کیږي . زموږ په گران هیواد چي بحري ترانسپورت او اور گاډي ترانسپورت نه لري صادرات او واردات ئي تقریباً (۹۰%) فیصده د موټري ترانسپورت پواسطه تر سره کیږي .

د موټري ترانسپورت ځانگړتیاوې :

- دترانسپورت دغه ډول دبشر په ژوندانه کي ستره لاسته راوړنه گڼل کیږي او د اقتصادي نقطوي نظره موټري ترانسپورت د ملي اقتصاد ټولو ستکورونو په ځانگړي ډول د صنعت او زراعت په سکتور کي د پام وړ بدلونونو سبب گرځیدلي .

- دغه ترانسپورت هم د مسافري او هم د باربري په برخه کي کارول کیږي
- د دغه ترانسپورت په وسیله اکثره واړه مالونه انتقالیږي او ددغه مالونوتر مطلوبو ځایونو پوري د رسیدلو ډیره ښه وسیله ده .

- تر ټولو په زړه پوري ځانگړتیا يي دا ده چي اوس مهال د نړي اکثره خلک دغه ترانسپورتي وسیلي ته لاس رسي لري او په کمه سر مایه هر سړی کولي شي چي یو موټر ولري . آن په ځینو پرمختللو هیوادونو کي د نفوسو په اندول موټر موجود دي .

- خو کله ناکله د موټرو د سون د موادو د نرخونو د جگوالی او یا د هغوی په وسیله د چاپیریال ککړوالی د دغه ډول ترانسپورت په اړه تشویشونه پیدا کوي چي له همدی امله بشر په دي لټه کي دي چي

دموترو لپاره د سون ارزانه او چاپیریال ته زیان نه منونکي ماده پیداکړي .

• مسافر د یوه ځای څخه بل ځای ته او د یو ښار څخه بل ښار ته په اسانۍ او لږ مصرف د موټري ترانسپورت پواسطه تگ او راتگ کولای شي .

• د موټري ترانسپورت اډي او تم ځایونه په هر ځای کي جوړیدی شي او د دریدو لپاره کم ځای نسي .

• په ښارونو ، بازارونو او جادو کي په اسانۍ سره د ځمکي په سر د سرکونو د پاسه حرکت کولای شي ، چي نور ترانسپورت دغه غښتلتیا نه لري .

د موټري ترانسپورت گټي

موټري ترانسپورت لاندې گټي لري.

داسي سيمي چي هلته د تللو راتللو بله وسیله نه وي . نو موټري ترانسپورت بهترینه وسیله چي په اسانۍ سره اموال سیمو ته رسولی شو که چيري دموټر ترانسپورت موجود نه وو نو انسانان به د زیاتو مشکلاتو سره مخامخ وو .

• د اور گاډي ترانسپورت او هوایي ترانسپورت په نسبت د موټر ترانسپورت کمی سرمایي ته ضرورت لري .

• د اموالو او اجناسو په انتقال کي د نورو ترانسپورتونو په مقایسه په موټري ترانسپورت باندې کم مصرف راځي .

• د موټري ترانسپورت بل خاصیت دا دی چي سوداگر د اموالو او جناسو ذخیري ته ضرورت نه لري . ځکه چي کله اموالو او

اجناسو ته ضرورت شي نو د فابريکي څخه يي راغواړي .

• د موټري ترانسپورت قيمت کم وي .نو هر سوداگر کولی شي چي د خپلو اموالو او اجناسو د انتقال لپاره موټر رانيسي .ليکن اورگاډي او هوايي جهاز اخستل ناممکن دي .

• سوداگر چي هر وخت وغواړي کولی شي چي خپل اموال او اجناس د يو ځای څخه بل ځای ته انتقال کړي ځکه چي ددي ترانسپورت لپاره د اورگاډي ترانسپورت په شان وخت ندی مقرر .

• د اورگاډي د پټلی په نسبت د سړک په جوړولو کم مصرف راځي

• د موټري ترانسپورت په واسطه اموال او اجناس مستيقاً خپل ځای ته رسول کيږي .
(د) - د اور گاډي ترانسپورت

دغه ترانسپورت د پټلی په واسطه حرکت کوي ، او د لومړي ځل لپاره په (۱۸۰۲) ميلادي کال د تمپچارټ لخوا ايجاد شو .له دي څخه مخکي د (۱۶) ميلادي پيړۍ په اوږدو کې په انگلستان کې د ډبرو سکارو په کانونو کې د کتار په شکل استفاده کيدله او دا کتار به د آسونو په واسطه کشيده .له دي پخوا په يونان او روم کې موجود و .نو ويلي شو چي اورگاډي لومړی ځل لپاره (۱۸۳۰م) کال په اوږدو کې ماجسترا ريواليول کې په کار پيل وکړ .او دغه مهال د اور گاډي سرعت په (۸۵) دقيقو کې (۱۲۴) کيلو متره واټن طی کاوه .

د لومړی ځل لپاره د هغه بار وړلو اندازه (۱۵۰) ټنو ته رسیده . او سل (۱۰۰) کاله وروسته دغه د بار اوچتولو اندازه (۵۰۰) ټنو ته ورسیده . او له دي څخه وروسته د اقتصادي انکشاف او تخنيکي پرمختگ په اساس په (۱۹) م پيړۍ کې د امريکا په متحده ايالاتو کې د اور گاډي يو نوی ماشين جوړ سو .چي ددغه ماشين وزن (۱۰۵) ټنو ته رسیده .او جگوالی يي (۴) متره و ، د بخار په ذريعه يي حرکت کولو چي دومره گټور او اقتصادي نه و ،خو د وخت په تيريدو سره يو بل نوی ماشين منځته راغی چي دغه ماشين د تيلو په واسطه حرکت کاوه ،همدغه مهال چي نوي اختراعات منځته راغلل تخنيک او تکنالوژي پرمختگ وکړ .او د بخار ماشين له منځه ولاړ .د هغه ماشين ځای د تيلو ماشين ته پاتي شو .څه موده وروسته د عصري پرمختگ په اساس يو برقي ماشين منځ ته راغی چي د تيلو ځای يي ونيوه .اوس په زياتو پر مختللو هيوادونو کي برقي اورگاډي کار کوي او ددغي اورگاډي ښه والی نورو د تيلو او بخار اورگاډو ته زيات دي .

برقي ماشين نظر ډيزلي ماشين ته (۲،۵) ځله کم لگښت کوي .او بل ښه والی يي دادي چي ډير کم وزن لري او دغه اور گاډي په هغه لارو حرکت کولای شي چي

هلتہ د اوبو موجودیت هم کم وي. دغه برقي ماشین نظر پخوانيو ته ډیر تیز دي او همدارنگه دغه ماشین په اوسنیو شرایطو کې د زیات اهمیت لرونکي دي او چاپیریال له چټلۍ څخه پټاک ساتی. ددغه ماشین لرونکي اور گاډو څخه په هغو لارو کې استفاده کيږي چي په بریښنا سمبال وي.

او دغه سمبالي لاري په اروپا او متحده ایالاتو کې دي مگر ځني داسي هیوادونه شته چي د حمل او نقل له دغو وسایلو څخه بي برخي دي. هغه هیوادونه عبارت د دریمي نړۍ له هیوادونو څخه دي. لکه اسيا (جنوبي او شرقي اسيا) او همدارنگه د افریقالویه وچه. څرنگه چي په افغانستان کې د اور گاډي پټلۍ هم موجوده ده چي له حیراتانو پیل او تر مزار شریف رسیږي چي د انقلا ب څخه دمخه (د روسانو د راتگ څخه دمخه) گټه اخیستل کیده. په اوسنیو ترانسپورتونو کې د اور گاډي ترانسپورت زیات ارزښت لري. د اور گاډي ترانسپورت د چلولو لپاره د اوسپني له پټلۍ گټه اخستل کيږي او هغه سیمي چي هواري وي په هغه کې د اور گاډي پټلۍ کم لگښت غواړي خو په هغوسیمو کې چي غرونه لري دا پټلۍ زیات لگښت غواړي. اوستونزي هم لري په کومو سیمو کې چي د ځمکوسطحه هواره وي په هغو کې د اور گاډي اهمیت ډیر زیات دي او د سوداگریزو مالونو د انتقال لپاره ښه وسیله ده چي اموال او اجناس خپل ځای ته په کم لگښت او په اسانۍ سره رسوي. اور گاډی یو ماشین یا انجن لري چي دي انجن پسي-زیات بسونه تړل کيږي او د یو ماشین یا انجن په واسطه

کشول کيږي . او په دې ډول په ډير کم لگښت په زياته پيمانه خلک او تجاراتي اموال د يوه ځای څخه بل ځای ته انتقالوي .

د اور گاډي ترانسپورت ځانگړتياوي

- ۱- د زيات وزن نه مـالـونـو د انتقال لپاره ښه وسيله ده
- ۲- د مالونو او توکو په انتقال کې ټاکلي کرایه لري .
- ۳- د سفر پر مهال چي کوم مالونو ته تاوان رسيږي . ذمه واري يي د اورگاډي د ترانسپورت په غـلـاړه ده
- ۴- ډير لږ لـيـسـيـمـو ته د انتقال ښه وسيله ده
- ۵- د اورگاډي په جوړولو کې ډيري پانگي اچوني ته ضرورت دي .
- ۶- د حمل او نقل دغې وسيلې څخه يوازې هغه خلک گټه کوي چي هلته د اورگاډي پټلۍ موجوده وي .
- ۷- دغه وسيله په هر موسم کې د گټې وړ ده .
- ۸- په ځانگړو لارو او پټليو حرکت کوي چي ترافیک ئي مزاحم کيدا ئ نشي .
- ۹- مسافرين په اور گاډي کې د ويده کيدو په مهال د چپرکتونو څخه گټه اخستلي شي .

د اور گاډي ترانسپورت گټي

- ۱- کرایه کې بچت : که چيري مالونه د حمل او نقل په دغه وسيله انتقال شي نو په کرایه کم لگښت راځي ځکه چي د ډيرو ډېلو لپاره يواځي يواځنۍ استعمالیږي .
- ۲- دايوه ساتندويه وسيله ده : بله گټه يي دا ده چي د پيښوامکان په کې ډير دی او که چيري حادثه واقع شي نو مال بيا هم تر ډيره حده محفوظ ساتل کيږي .
- ۳- د اعتماد وړ وسيله ده: د اورگاډي ترانسپورت د مالونو د انتقال لپاره د اعتماد وړ وسيله ده . ځکه چي په لار کې د خرابيدو خطر ډير کم دي .

۴- په پراخوالی کې اسانتیاوي: یوه بله گټه یې دا ده چې که چیرې یو شی په ډیر زیات مقدار سره له یو ځای څخه بل ځای ته انتقالیږي. نو د اور

گاډي له انجن سره زیاتي ډبي تړل کيږي. چي په نورو وسایلو کې دغه پراخوالی نشته.

۵- ټاکلی وخت او ټاکلی کرایه: د حمل او نقل دغه وسیله په خپل وخت باندې حرکت کوي او ټاکلی کرایه لري سوداګرو ته معلومات کيږي چي په څومره وخت او څومره کرایه نوموړي مال ته رسيږي.

د اور گاډي ترانسپورت نیمګړتیاوي

د اور گاډي ترانسپورت لا ندي نیمګړتیاوي لري

۱- په لښت کې زیاتوالی: د اور گاډي سټیشن ته د مال وړل او راوړل دموټرو نورو وسایلو په واسطه کيږي. چي زیات لګښت ته ضرورت لري کوم چي د حمل او نقل وسایلو کې زیاتوالی منځته راوړي.

۲- کوچنۍ سیمي ددي اسانتیاوو څخه بي برخي دي. ځکه چي د اور گاډي پټلی ټولو لویو ښارونو پوري تړلي دي ځکه هر کلي او ښاري ته دپټلی غزول امکان نلري

۳- د مال د ناوخته رسیدو امکان: په ځینو وختونو کې د مال د ناوخته رسیدو امکان زیات وي ځکه چي اورگاډی زیاتي ډبي لري. چي د خرابیدو په صورت کې مال ناوخته رسيږي. او یا د بل اورگاډي سره د کراس کیدو په صورت کې ناوخته کيږي.

۴- زیاته سرمایه: د اورگاډي په جوړولو او د پټلی غزولو کې زیاتي سرمایي ته ضرورت لیدل کيږي. او پرمختیايي هیوادونه نشي کولای چي دغه ساحه سرمایه ګذاري کړي.

۵- د مال د خرابیدو ویره: کله چي مالونه په اورگاډي کې اچول کيږي او یا ورڅخه بیرته راکوزيږي نو کارګران په دغه وخت کې اختیاط نه کوي نو د نازکو مالونو د خرابیدو سبب ګرځي.

د موټر ترانسپورت او اورگاډي ترانسپورت تر منځ توپيرونه

گڼه	توپير	دموټر ترانسپورت	اورگاډي ترانسپورت
۱	سړک جوړول	لاړيو، بسونه، باربري، لپاره نه يوازې دا چي په امکان سره جوړيږي بلکې لگښت هم ورباندې کم راځي	د اورگاډي د پټلۍ جوړول ډير ستونزمن کار دي او لگښت پري هم زيات راځي په غړنيو او شگلنوسيمو کې غځول ناممکن دي
۲	ټاکل شوی وخت	د موټرو ترانسپورت لپاره وخت نه دی ټاکل شوي.	داورگاډي درسيدو او روانيدو لپاره وخت ټاکل شوی دي
۳	د توکو څرنگوالی	هغه توکي چي ثابت نه وي لکه ميوې، ترکاري، او داسي نور وړلو لپاره دموټر ترانسپورت ښه وسيله ده.	د ثابتو شيانو د وړولو لپاره اورگاډي ترانسپورت ښه وسيله ده.
۴	واتن (فاصله)	د لږ مال او کمي فاصلي د ليردولو لپاره د موټر ترانسپورت گټور دي	د لري واتن او زيات وزن د انتقال لپاره د اورگاډي ترانسپورت مناسبه وسيله ده

۵	په مستقیم ډول حرکت	په ترک او ویگن کې مال په مستقیم ډول باریږي او خپل منزل ته رسیږي.	په اورگاډي کې مال اول په سټیشن کې بنکته کیږي او بیا په موټرو او لاریو کې خپل منزل ته رسیږي.
۶	کرایه	د موټرو کرایه مقرر نه وي. بلکې د وخت په تعیین سره ټاکل کیږي	د اورگاډي ترانسپورت کرایه مقرر نه وي. او سوداگر ته معلومه وي چې څومره لگښت ورباندې راځي
۷	د نقصان ذمه واري	د سفر پر مهال د موټر څښتن د مال د نقصان ذمه وار نه وي.	په اورگاډي کې د مال نقصان د مسول شخص په غاړه وي.

((ه)) - د نل لیکو پذیریه ترانسپورت

نل لیکي هم د ترانسپورت یو مهم جز تشکیلوي چې ددې په ذریعه سره د انرژي قواوې (نفت، تیل، او گاز) د یو ځای څخه بل ځای ته د خرڅوللو لپاره او یا هم هغو ځایونو ته چې نوموړي قوه په مصرف رسیږي انتقالیږي.

لکه څرنګه چې اکثره د انرژي د قوي داستخراج منابع او څنې ځایونه، تصفیه خاني یو د بل څخه په لرې فاصله کې موقعیت لري نو د همدې نل لیکو پواسطه د استخراج منابع لومړۍ له تصفیه خانو سره وصل او وروسته له دې چې لازمي مراحل د پروسس پری اجرا شي، هغو ځایونو ښارونو او کارخانو ته چې نوموړي انرژي پکې کارول کیږي انتقالیږي. نل لیکي نه یوازې داچې په داخل د ملک کې د انرژي دانتقال یوه بهتره اقتصادي او محفوظه وسیله ده. بلکې د ملکونو تر منځ د انرژي د تجارت په برخه کې هم مهم او اساسي رول لوبوي. زموږ ګران هیواد افغانستان کې هم ددې ډول ترانسپورت نمونه وجود لري چې دهغه په ذریعه د شبرغان طبعي ګاز د مزارشریف ښار د کود و برق فابریکې ته انتقالوي. په ابتدا کې کله چې د شبرغان د طبعي ګازو منبع د شوروي اتحاد لخوا د دولت په موافقه کشف او استخراج ته آماده شول، نو د نوموړو ګازو زیاته برخه په ډیر ټیټ قیمت سره شوروي اتحاد ته صادریدل پداسې حال کې چې شوروي اتحاد په خپله د طبعي ګاز وسیع او پراخه منابع لرلي او نورو

ملکونو ته به يې په لوړ قيمت سره صادروول. بالاخره د سياسي تحولاتو په نتيجه کې د نوموړو گاز پاڼپ لائن قطع او په شوري اتحاد باندې گاز بند شول.

د نل ليکو گټې

◀ نل ليکي تر ډيره حده د نفتو او گازو د انتقال لپاره استعمالېږي. خو اوس مهال د دغو نل ليکو په وسيله ډول ډول مواد په مختلفو طريقو انتقالېږي.

◀ د انتقال ډيره محفوظه او ارزانه لاره او د چاپيريال پاک ساتلو له پلوه مناسبه لار گڼل کېږي.

◀ نل ليکي د حمل او نقل د اعتماد وړ وسيله ده او يوازينۍ وسيله ده چې د موسمي حالاتو څخه نه متاثره کېږي.

◀ نل ليکي د حمل او نقل تيزه (باسرعه) وسيله ده او په دې سره مايع اجناس او گاز په اسانۍ سره د يو ځای څخه بل ځای ته انتقاليدای شي.

◀ نل ليکي په اسانۍ سره غځيدلی شي او ددې لپاره د هيڅ قسم لارو او سرکونو جوړولو ضرورت نشته.

دوهم فصل

د حمل او نقل وسايلو انتخاب

لکه څرنگه چې پوهيږو د بار او وړني وسيلې بيلابيل ډولونه لري. او له هغوی څخه يې هر يو ځانگړې ښيگڼې لري. نو په دې اساس د حمل او نقل د وسايلو انتخابول او هغه خبرې چې مخکې يادې شوي بايد په ذهن کې وي چې ځينې يې په لاندې ډول دي.

۱- کرایه: کله چې يو سوداگر له يو ځای څخه بل ځای ته مال وړي نو لومړی فکر کوي چې مال د کومې ذريعې په واسطه انتقال کړي. نو سوداگر بايد هغه وسيله انتخاب کړي چې کم لگښت ولري. نه دا چې داسې وسيله غوره کړي چې زيات لگښت پري راشي. په دې خاطر چې نه يوازي دا چې زيات لگښت پري راځي بلکې گټه يې هم کميږي.

۲- رفتار: له يو ځای څخه بل ځای ته د مال انتقال کې رفتار هم په نظر کې نيول کېږي د کومو شيانو چې د لمنځه تلو امکان زيات وي بايد په سرعت سره انتقال شي. او له تيز رفتار

وسيلو څخه گټه واخستل شي که څه هم لگښت پري زيات راځي. او هغه شيان چي ثابت وي نو بايد کم مصرفه او سستو و سيلو په ذريعه نقل شي

۳- د مال ساتنه : داموالو د ليردولو په وخت کې د مال حفاظت او ساتنه هم په نظر کې ونيول شي ځکه که چيري په لار کې مال يا توکو ته کوم نقصان ورسيري نو سوداگر د زيات تاوان سره مخامخ کيږي. نوله همدې کبله سوداگر بايد داسي وسيله غوره کړي چي د مال ساتنه يې وشي .

۴- په وخت رسيدل : سوداگر بايد د خپلو مالونو د وړني لپاره داسي وسيله غوره کړي چي هغه وغواړي مال د رسيدو ځای ته په خپل ټاکلي وخت ورسوي. او په لاره کې ځنډ نه شي .

د کاروبار د پرمختگ لپاره د ځمکنی ترانسپورت اهميت

د يو هيواد په وده کې ځمکنی ترانسپورت زيات اهميت لري په هغه هيوادونو کې چي د حمل او نقل وسيلې يې تيزرفتاره وي په هغه اندازه له اقتصادي او سياسي پلوه مخکي تللي وي . خام مواد کارخانو ته او توليد شوي شيان مستهلكينو ته په خپل وخت رسوي . لاندي ټکي د کاروبار په اهميت کې زيات رول لري .

♥ انکشاف (وده) : که ديو هيواد انکشاف کړني يا صنعت پوري تړلی وي . نو د مالونو په انتقال کې ترانسپورت زيات اهميت لري.

♥ په تقاضا (غوښتنه) کې زياتوالی : څومره چي توليد شو مالونو ته د مستهلكينو زياته تقاضا وي په هغه اندازه نوموړو سيمو او بازارونو ته د توکو رسول اړين دي چي ترانسپورت په دې ساحه کې زيات اهميت لري .

♥ د خامو موادو رسول : دا چي خام مواد توليدي کارخانو ته رسول ضروري دي ، که چيري له موږ سره تيز رفتار وسيلې موجودي نه وي نو موږ په اسانۍ سره خام مواد کارخانو ، او توليد شوي توکي مستهلكينو ته نه شو رسولي .

♥ د توليد شويو شيانو انتقال : د بار او وړني دغه وسيلې په سوداگري کې ځانگړي اهميت لري . که داخلي سوداگري وي او که بين المللي سوداگري وي نو له همدې وجهي له يو ځای څخه بل ځای ته د مال انتقال په اسانۍ سره صورت مومي

د طبعي زيرمو څخه گټه : د بار وړني د وسايلو په موجوديت کې موږ د طبعي زيرمو څخه ښه گټه اخستلاي شو او په اسانۍ سره يې توليدي دستگاؤ ته رسولاى شو .

په توليد کې زياتوالی : ځمکنی ترانسپورت د وړلو او راوړلو ښه وسيله ده . هغه سيمي چي ځيني اموال او اجناس په کې په کم مقدار پيدا کيږي او يا نه پيدا کيږي نو د ځمکنی

ترانسپورت په وسیله کولی شو چې د ضرورت وړ اموال او اجناس نوموړي سیمو ته انتقال کړو.

د کار زمینه: د سوداګرۍ په وده کې د کار او وړني وسیله ډیره مهمه ده د اموالو وړل او راوړل د یوې سیمې څخه بلې سیمې، بازارونو او په دغه ساحه کې د وګړو استخدام د حمل او نقل په ذریعه کېږي.

د مزدورانو د کار ځای ته انتقال: په هغه سیمو کې چې د مزدورانو کار غوښتنه زیاته وي نو د ترانسپورت د وسیلو په ذریعه مزدوران انتقالېږي.

د اموالو د قیمتونو ټیټوالی: د اموالو د قیمتونو په ټیټوالي کې ترانسپورت ډیر مهم رول لوبوي. د تیز رفتار ترانسپورت په وسیله اموال په کم لګښت سره بازارونو ته په اسانۍ سره انتقالېږي.

د فې نفر په عاید کې زیاتوالی: د تیز رفتار ترانسپورت په وسیله د یو هیواد په تولید کې زیاتوالی راځي چې د سړي سر په عاید کې هم زیاتوالی راځي. په نرخونو کې ثبات: د تیز رفتار ترانسپورت په وسیله په تولیدي پروسه کې او د غوښتنې په زیاتوالي سره د اموالو په نرخونو کې ثبات رامنځ ته کېږي.

♥ استخدام: د استخدام په برخه کې ارزښت لري ځکه یو شمیر زیات کسان په ترانسپورت کې په خدماتو بوخت وي او د ډیرو خلکو لپاره یې د کار زمینه برابره کړېده.

د ځمکنۍ ترانسپورت اهمیت په ملي اقتصاد کې

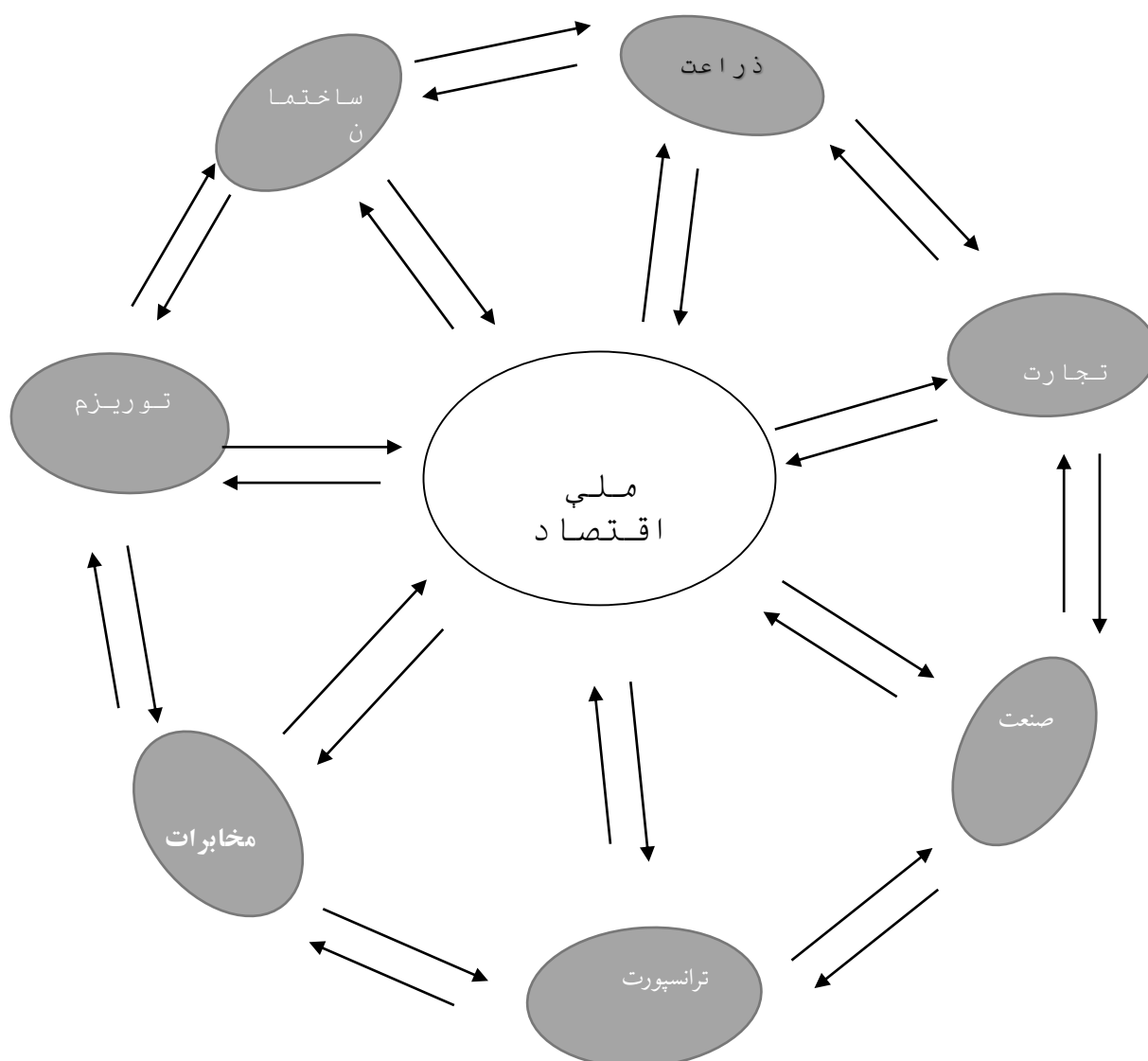
څرنگه چې انسان یو اجتماعي حیوان (Social Animal) دی او هڅکله خپل ضرورتونه پخپله په انفرادي ډول نشي پوره کولای. نو ددې اړتیا پیدا کېږي ترڅو د نورو انسانانو سره اړیکې پیدا کړي. نو د همدغه ضرورت له امله د بشر-اړیکې نه یوازې د بشر-سره بلکې په طبیعت کې د ټولو موجودو منابعو او امکاناتو سره اړینې بریښي.

د کانیاتو طبیعي جوړښت په خپله ددې تقاضا کوي چې انسانانو د خپلو اړتیاوو د رفع کولو لپاره له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته په حرکت او د اجناسو په انتقالاتو لاس پورې کړي. ځکه بشر-د خپلو ضرورتونو د پوره کولو په خاطر د ځان لپاره د اړینو (تولیدشو) اجناسو د لاسته راوړلو په لټه کې وي چې د تولید لپاره ضروري تولیدي عوامل په طبیعت کې په پراګنده ډول پراته دي. او ددې عواملو سره یو ځای کولو لپاره یو لړ هلو ځلو ته ضرورت دی چې په دې لړ کې انسان مجبور دی ترڅو له یوې منطقي څخه بلې منطقي ته په حرکت کې شي.

څرنگه چې په ملي اقتصاد کې د مملکت په سطحه اقتصادي مسایل په عمومي ډول څیړل کېږي او د بنسټیز هدف په ډول د هیواد په کچه د عوایدو د زیاتوالي او د خلکو د ژوندانه د سطحې د لوړوالي هڅه کېږي. نو ددې هدف د ترلاسه کولو لپاره د ملي اقتصاد د هستې په

چاپیره مختلف سکتورونه فعالیت کوي د ملي اقتصاد په کچه تل کوښښ کيږي چي تر و سه و سه په ملک کې موجود وسایل او طبعي او غیر طبعي منابع د کار وسایل او معدنیات په کار واچول شي او له هغو څخه په اعظمي ډول د اقتصاد د قوانینو مطابق گټه واخستل شي .

مناقشات د ملي اقتصاد یو عمده برخه جوړه وي او د ملي اقتصاد د نورو سکتورونو سره نیغ په نیغه اړیکي لري چي دغه اړیکي په لاندې شکل کې ښودل کيږي .

د پورتنی شکل له مخي معلو میږي چي ترانسپورت د ملي اقتصاد یو مهم سکتور دی. او ملي اقتصاد کې ډیر اهمیت لري ترانسپورت د یو هیواد په انکشاف او پرمختګ کې مهم رول لري چي د نورو سکتورونو تر څنګ باید دغه سکتور ته هم پاملرنه وشي خصوصاً د ځمکنۍ ترانسپورت په برخه کې ځکه چي دغه ترانسپورت د یو هیواد په پرمختګ کې مهم رول لوبوي. او سرمایه هم کمه غواړي.

پایلي یا ((نتیجه گیری)):

- ۱- ددې موضوع څخه موږ په ځانګړي ډول داسي نتیجه لاسته راوړو چي ټول هغه مالونه او توکي چي په تولیدي پروسه کې تولیدیږي په خپل ټاکلي وخت او ټاکلي کرایي سره د مستهلكینو مخ ته وړاندې کیږي. نو په دې کې ځمکنۍ ترانسپورت خاص اهمیت لري
- ۲- لکه څرنگه چي مخکي یاد شول چي ځمکنۍ ترانسپورت د حمل او نقل نورو وسایلو ته ارزانه او کم لګښته وي نو سوداګر د خپلي ګټې د لاسته راوړنې په خاطر دغه وسیله غوره کوي. تر څو خپل لګښتونه راکم کړي. او په زیاته اندازه ګټه تر لاسه کړي.
- ۳- د ساتنې له مخي د مالونو او توکیو په انتقال کې د مال ساتل یو اساسي شرط دی. چي د حمل او نقل دغه وسیله د ساتنې یوه مناسبه منبع ګڼل شوي.
- ۴- له دې موضوع څخه داسي نتیجه اخستل کیږي چي د حمل او نقل دغه وسیله د زیاتو مصارفو او لګښتونو غوښتونکي دي ډیر

وروسته پاتېي هيوادونه شي. کولای چي په دغه ساحه کې پانگه اچونه وکړي ځکه چي زيات لگښت غواړي .

وړاندیزونه :

(الف) : زموږ گران هيواد افغانستان کې بايد د ځمکنۍ ترانسپورت لپاره مجهزي لاري وغځول شي . ترڅو خلک وکولای شي چي د حمل او نقل د دغو وسيلو څخه خپل ضرورتونه پوره کړي .

(ب) : څرنگه چي ځمکنۍ ترانسپورت په اقتصادي وده کې مهم رول لري نو د دولت څخه هيله کوو چي دغه اقتصادي انکشاف څخه زموږ هيواد هم برخمن شي .

(ج) : د نوي تکنالوژي د پرمختگ په اساس بايد داسي ځمکنۍ ترانسپورت رامنځ ته شي چي د وگړو ، مالونو او توکيو د لا موسهلونو لرونکي وي

(د) : دولتي او خصوصي سکتورونه بايد دي ته وهڅول شي چي په افغانستان کې په دغه سکتور کې پانگه اچونه وکړي
(ه) : وړاندیز دا دي چي افغانستان په وچه کې راگير هيواد دی نو د تجارت د پرمختگ لپاره بايد ددي ترانسپورت څخه گټه واخستل شي او په پراخه توگه سرکونه او د ريل پټلۍ جوړي شي .

له لوستلو څخه مو مننه کوو ،

د هيواد د يو زابلي بچي په حيث مې دا علمي تحفه قبوله کړی !

د زابل د ميرويس خان نيکه د لوړو زده کړو مؤسيسي استاد

مأخذونه

(کامبیز) غلام دستگیر
(عمر) بشیر احمد
(زرمی) محمد نبی
جغرافیه اقتصادی کشورهای
سرمایه داری و روبه انکشاف
(پوهنتون کابل)

♥ (خادم) حسین
اوصول تجارت ۲۰۰۶م

♥ (پوهاند تنیوال) ظریف افغانستان صنعتی جغرافیه ۱۳۳۵هـ ش

♥ (پوهنیار صمیم) سید داؤد لیکچرنوټ ۱۳۸۵هـ ش

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library